

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет економіки та управління
Кафедра фінансів

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної та
навчальної роботи
(Жильцов О.Б.)
«___» _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ризик-менеджмент

для студентів

спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”

освітнього рівня першого (бакалаврського)

освітньої програми 072.00.01 “Фінанси і кредит”

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА	
Код ЄДРПОУ 45307965	
Програма №	<u>0518/24</u>
Начальник відділу моніторингу якості освіти	
	
(підпис)	(прізвище, ініціали)
«___»	20 <u>24</u> р.

Київ – 2024

Розробники:

Нечипоренко Аліна Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів

Викладачі:

Нечипоренко Аліна Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри фінансів
Протокол від 27.08.2024 р. № 7

Завідувач кафедри А.Ю. Рамський
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми) 072.00.01 “Фінанси і кредит”
(назва освітньої програми)

27.08.2024 р.
Керівник освітньої програми А.В. Нечипоренко
(підпис)

Робочу програму перевірено
27.08.2024 р.
Заступник декана О.О. Казак

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4 / 120	
Курс	3	
Семестр	6	
Кількість змістових модулів з розподілом:	4	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, в тому числі:	120	
Аудиторні	56	
Модульний контроль	8	
Самостійна робота	56	
Форма семестрового контролю	залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни – формування системи теоретичних знань і практичних навичок щодо управління ризиками, оволодіння методами та інструментарієм їхнього аналізу, оцінки й оптимізації в умовах сучасного бізнес-середовища.

Завдання навчальної дисципліни:

- розкриття сутності, функцій, законів та принципів ризик-менеджменту;
- оволодіння методиками оцінки ризиків та прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо управління ними;
- дослідження економічної безпеки суб'єкта як пріоритетного критерію ефективності його ризик-менеджменту в умовах невизначеності бізнес-середовища;
- поглиблення теоретико-методичних навичок щодо управління фінансовими ризиками;
- формування цілісного уявлення щодо сутності проектного менеджменту та опанування інструментів управління ризиками на різних етапах реалізації проекту.

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- сутність ризику та причини його виникнення;
- підходи до класифікації ризиків за ключовими ознаками;
- основні поняття ризик-менеджменту;
- взаємозв'язок між цільовим рівнем економічної безпеки суб'єкта та ступенем впливу потенційного ризику на його діяльність;
- методики управління ризиками в умовах невизначеного бізнес-середовища;
- особливості прийняття управлінського рішення щодо можливості оптимізації ризиків у конкретному періоді часу;
- специфіку фінансового та проєктного ризик-менеджменту.

вміти:

- оцінювати і аналізувати ризики діяльності господарюючих суб'єктів;
- визначати ефективність інвестиційних проєктів з урахуванням чинників ризику;
- ідентифікувати та аналізувати можливий вплив факторів ризику на рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання;
- аналізувати ефективність методів управління ризиком;
- приймати обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням концепції корисності та ризику.

За результатами вивчення навчальної дисципліни студент набуває наступних компетентностей:

ДФК 2. Здатність аналізувати фінансові, кредитні та операційні ризики, обирати оптимальні способи управління ризиками.

Програмні результати навчання:

ДПР 2. Ідентифікувати та оцінювати ризики суб'єктів фінансової діяльності, знання основних методів зниження ризику та вміння їх застосовувати.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Практичні	Семінари	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади ризик-менеджменту							
Тема 1. Економічна сутність та характеристика ризик-менеджменту	16	4	4				8
Тема 2. Класифікація ризиків і загальна схема ризик-менеджменту	16	4	4				8
Модульний контроль	2	2					
Разом	34	8	8				16
Змістовий модуль 2. Методичні основи ризик-менеджменту							
Тема 3. Методи оцінки та аналізу ризиків	14	4	4				6
Тема 4. Економічна безпека як критерій ефективності ризик-менеджменту	16	4	4				8
Модульний контроль	2	2					
Разом	32	8	8				14
Змістовий модуль 3. Фінансовий ризик-менеджмент							
Тема 5. Види фінансових ризиків та методи їх оптимізації	12	4	2				6
Тема 6. Особливості управління інвестиційними ризиками	14	2	4				8
Модульний контроль	2	2					
Разом	28	6	6				14
Змістовий модуль 4. Управління проєктними ризиками							
Тема 7. Сутність та класифікація проєктних ризиків	10	2	2				6
Тема 8. Інструменти проєктного ризик-менеджменту	14	4	4				6
Модульний контроль	2	2					
Разом	26	6	6				12
Усього	120	28	28				56

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади ризик-менеджменту

Тема 1. Економічна сутність та характеристика ризик-менеджменту

Поняття, фактори та причини невизначеності. Еволюція економічної сутності поняття «ризик». Джерела виникнення ризику. Критеріальні ознаки ризику. Виникнення ризикової ситуації. Сутність та особливості ризик-менеджменту. Історія виникнення ризик-менеджменту. Структурні елементи та основні завдання ризик-менеджменту. Основні підходи до управління ризиками. Зміст етапів управління ризиками економічного суб'єкта – зовнішній та внутрішній аналіз ризиків, кількісна та якісна оцінка ризиків, вибір методів управління ризиками, контроль та корегування процесу управління ризиками. Порівняльна характеристика існуючих концепцій ризик-менеджменту.

Тема 2. Класифікація ризиків і загальна схема ризик-менеджменту

Базова класифікація ризиків. Критерії класифікації ризиків Сутність та структурні елементи методології ризик-менеджменту. Загальна схема процесу управління ризиками. Характеристика загальних, приватних та спеціальних законів управління ризиками. Зміст загальних та спеціальних принципів ризик-менеджменту як основоположних ідей процесу управління ризиками. Поняття та види методів управління ризиками. Стратегічний та тактичний ризик-менеджмент. Зміст базових стратегій ризик-менеджменту.

Змістовий модуль 2. Методичні основи ризик-менеджменту

Тема 3. Методи оцінки та аналізу ризиків

Сутність процесу оцінки ризиків як етапу управління. Мета та етапи аналізу ризиків. Рівень ризику. Показники оцінювання ризику. Характеристика методів кількісної оцінки ризиків (статистичний, аналітичний, метод доцільності витрат, метод аналогів, рейтинговий, метод дерева рішень, нормативний метод). Характеристика методів якісної оцінки рівня ризику (аналіз наслідків, аналіз імовірності стосовно збитку, аналіз імовірності стосовно сприятливих можливостей, експертний метод). Аналогові методи оцінки рівня ризику.

Тема 4. Економічна безпека як критерій ефективності ризик-менеджменту

Наукові підходи щодо визначення сутності поняття «економічна безпека» – захисний, стійкісний, ресурсно-функціональний, гармонізаційний, конкурентний, комплементарний, ситуаційно-адаптаційний. Функціональні складові економічної безпеки. Класифікація загроз економічній безпеці суб'єкта господарювання. Визначення характерних ознак економічної безпеки суб'єкта. Вплив ризиків на рівень економічної безпеки суб'єкта. Концептуальні засади ризик-менеджменту як базису економічної безпеки – мета, принципи, завдання, інструментарій, критерії ефективності.

Змістовий модуль 3. Фінансовий ризик-менеджмент

Тема 5. Види фінансових ризиків та методи їх оптимізації

Сутність та особливості фінансового ризик-менеджменту. Класифікація фінансових ризиків. Основні принципи управління фінансовими ризиками. Функції та механізм управління фінансовими ризиками. Основні етапи процесу управління фінансовими ризиками. Поняття оптимізації фінансових ризиків. Основні методи оптимізації фінансових ризиків – уникнення ризику, утримання ризику, зменшення ризику, передача ризику. Диверсифікація, лімітування та хеджування ризиків. Страхування як метод оптимізації ризиків: переваги та недоліки самострахування та комерційного страхування.

Тема 6. Особливості управління інвестиційними ризиками

Сутність інвестиційних ризиків. Характеристика інвестиційних ризиків. Методи врахування ризиків реального інвестування в показниках ефективності інвестиційного проекту. Методи управління ризиками реального інвестування: резервування; лімітування; передача ризику; компенсаційні заходи. Сутність і класифікація ризиків фінансового інвестування. Джерела виникнення ризиків фінансового інвестування й характер їхнього прояву. Особливості оцінки ризиків фінансового інвестування. Методи управління ризиками фінансового інвестування. Поняття та види інвестиційного портфеля, мета його формування. Підходи до диверсифікованості інвестиційного портфеля. Методи зниження інвестиційних ризиків.

Змістовий модуль 4. Управління проєктними ризиками

Тема 7. Сутність та класифікація проєктних ризиків

Поняття проєктних ризиків. Основні принципи класифікації проєктних ризиків. Загальна класифікація ризиків проєкту. Види проєктних ризиків. Причини невизначеності параметрів проєкту. Система факторів впливу на проєктні ризики. Якісний та кількісний аналіз проєктних ризиків. Основні принципи управління проєктними ризиками. Структура процесу управління ризиками в проєктній діяльності – ідентифікація, квантифікація, оптимізація, моніторинг.

Тема 8. Інструменти проєктного ризик-менеджменту

Загальна класифікація інструментів проєктного ризик-менеджменту та класифікація засобів впливу на ризик. Методи управління проєктними ризиками. Інструменти управління ризиками відповідно до етапу реалізації проєкту. Використання інструментарію ризик-менеджменту у межах фаз реалізації проєкту. Алгоритм управління ризиками за етапами життєвого циклу інноваційного проєкту – ініціація, планування та розробка, реалізація, завершення.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
			Кількість одиниць	Максимальна кількість	Кількість одиниць	Максимальна кількість	Кількість одиниць	Максимальна кількість	Кількість одиниць	Максимальна кількість
1	Відвідування лекцій	1	4	4	4	4	3	3	3	3
2	Відвідування практичних занять	1	4	4	4	4	3	3	3	3
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10	2	10
4	Робота на практичних (семінарських) заняттях	10	4	40	4	40	3	30	3	30
5	Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом				83		83		71		71
Максимальна кількість балів:			308							
Розрахунок коефіцієнта:			308 / 100 = 3,08							

6.2 Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.			
Теоретико-методологічні засади ризик-менеджменту			
1	Економічна сутність та характеристика ризик-менеджменту	8	5
2	Класифікація ризиків і загальна схема ризик-менеджменту	8	5
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2			
Методичні основи ризик-менеджменту			
3	Методи оцінки та аналізу ризиків	6	5
4	Економічна безпека як критерій ефективності ризик-менеджменту	8	5
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.			
Фінансовий ризик-менеджмент			
5	Види фінансових ризиків та методи їх оптимізації	6	5
6	Особливості управління інвестиційними ризиками	8	5
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.			
Управління проєктними ризиками			
7	Сутність та класифікація проєктних ризиків	6	5
8	Інструменти проєктного ризик-менеджменту	6	5
Разом		56	40

6.3 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Поточний контроль за результатами виконання контрольних (модульних) робіт передбачає оцінювання теоретичних знань та практичних умінь і навичок, які студент набув після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля з дисципліни. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в аудиторії.

Модульний контроль проводиться у формі контрольної роботи за кожним модулем. Контрольні (модульні) роботи включають тестування, відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань та ситуацій.

Сума балів, накопичених студентом за виконання модульних контрольних робіт свідчить про ступінь оволодіння ним програмою навчальної дисципліни на конкретному етапі її вивчення.

Критерії оцінювання модульного контролю з дисципліни наступні:

20-25 балів – у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, тестових та практичних завдань.

15-20 балів – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.

10-15 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом та викладає його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

1-10 балів – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно (без аргументації та обґрунтування) його викладає, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.

0 балів – не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Форми проведення та критерії оцінювання модульного контролю

Модулі	Теми дисципліни	Форма контролю	Максимальна сума балів
I	Теми 1, 2 згідно з тематичним планом дисципліни	контрольна робота	25 балів
II	Теми 3, 4 згідно з тематичним планом дисципліни	контрольна робота	25 балів
III	Теми 5, 6 згідно з тематичним планом дисципліни	контрольна робота	25 балів
IV	Теми 7, 8 згідно з тематичним планом дисципліни	контрольна робота	25 балів

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль – це підсумкове оцінювання результатів навчання студента за семестр, що здійснюється в університеті у формі заліку.

Залік (диференційований залік) – це вид семестрового контролю, при якому засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з кредитного модуля оцінюється, як правило, на підставі рейтингової системи оцінювання за результатами поточного контролю (тестування, поточного опитування, виконання модульних контрольних робіт та певних видів робіт на практичних заняттях) протягом семестру. Підсумковий семестровий контроль оцінюється від 0 до 100 балів, що переводиться у національну шкалу та шкалу ECTS для отримання рейтингової оцінки знань студента.

Студент вважається допущеним до семестрового контролю з дисципліни, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом та програмою на семестр з цієї навчальної дисципліни. Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти дисципліни, де зазначено види контролю і кількість балів за видами.

Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни

Разом: 120 год., лекції – 28 год., практичні заняття – 28 год., модульний контроль – 8 год., самостійна робота – 56 год.

Модулі (кількість балів)	Змістовий модуль I (83 бали)		Змістовий модуль II (83 бали)		Змістовий модуль III (71 бал)		Змістовий модуль IV (71 бал)	
Назва модуля	Теоретичні засади ризик-менеджменту		Методичні основи ризик-менеджменту		Фінансовий ризик-менеджмент		Управління проєктними ризиками	
Теми лекцій	Економічна сутність та характеристика ризик-менеджменту	Класифікація ризиків і загальна схема ризик-менеджменту	Методи оцінки та аналізу ризиків	Економічна безпека як критерій ефективності ризик-менеджменту	Види фінансових ризиків та методи їх оптимізації	Особливості управління інвестиційними ризиками	Сутність та класифікація проєктних ризиків	Інструменти проєктного ризик-менеджменту
Теми практичних занять	Економічна сутність та характеристика ризик-менеджменту	Класифікація ризиків і загальна схема ризик-менеджменту	Методи оцінки та аналізу ризиків	Економічна безпека як критерій ефективності ризик-менеджменту	Види фінансових ризиків та методи їх оптимізації	Особливості управління інвестиційними ризиками	Сутність та класифікація проєктних ризиків	Інструменти проєктного ризик-менеджменту
Самостійна робота	10 балів		10 балів		10 балів		10 балів	
Поточний контроль	МК 1 – 25 балів		МК 2 – 25 балів		МК 3 – 25 балів		МК 4 – 25 балів	
Загалом	308, коефіцієнт переведення у 100-бальну шкалу – 3,08							

8. Рекомендовані джерела

Основна (базова)

1. Калініченко З.Д. Ризик-менеджмент: навчальний посібник. Дніпро: ДДУВС, 2021. 224 с.
2. Лактіонова О.А. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник / Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.
3. Мороз В.М., Мороз С.А. Ризик-менеджмент. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 140 с.
4. Полінкевич О.М., Волинець І.Г. Обґрунтування управлінських рішень та оцінювання ризиків: навч. посібн. Луцьк : ВежаДрук, 2023. 364 с.
5. Управління ризиками: навчальний наочний посібник / М.О. Кравченко, К.О. Бояринова, К.О. Копішинська ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 432 с.

Додаткова

1. Бугріменко Р.М., Смірнова П.В. Ризикологія: навч. посіб. Харків: ТОВ «Видавництво «Форт», 2022. 148 с.
2. Вараксіна О., Побіденна В., Гребеник Р. Управління ризиками в контексті економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-47>
3. Гросул В. А., Усова М. О. Ризик: сутність, причини виникнення та основні види. *Економічний простір*. 2021. № 176. С. 58–64.
4. Данченко О. Б., Занора В. О. Д. Проектний менеджмент: управління ризиками та змінами в процесах прийняття управлінських рішень : монографія. Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А., 2019. 278 с.
5. Долінський Л. Фінансовий ризик-менеджмент : навчально-методичний посібник. Київ : НаУКМА, 2022. 132 с.
6. Економічні ризики: методи вимірювання та управління : навч. посіб. / за заг. ред. Н. С. Скопенко. К : Видавничий дім «Кондор», 2021. 348 с.
7. Лірко Т. В. Інтеграція ризик-орієнтованого управління проектами в сучасні бізнес-моделі. *Бізнес Інформ*. 2024. №1. С. 383–391.
8. Нечипоренко А. В. Особливості управління фінансовими ризиками підприємства в умовах трансформаційних змін. *Економічний вісник університету*. 2023. №56. С. 200–206.
9. Нечипоренко А. В., Костікова К. О. Адаптація зарубіжних практик фінансового ризик-менеджменту до діяльності українських підприємств. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2023. № 1(11). С. 46–58.
10. Роцін І. Г., Петровська С. І., Тимченко Н. М. Ризик-менеджмент комерційних проектів. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 40–44.
11. Сосновська О.О., Деденко Л.В. Ризик-менеджмент як інструмент забезпечення стійкого функціонування підприємства в умовах невизначеності. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2019. № 1(3). С. 70–79.

12. Чернега В.В., Клименко М.А. Сучасні підходи до ризик-менеджменту інвестиційних проєктів. *Молодий вчений*. 2022. № 11 (111). С.119–123.

13. Шурда К.Е. Методи якісного та кількісного аналізу ризиків. *Збалансоване природокористування*. 2020. №4. С.64–72.

14. Chitta S., Soni H. The impact of financial risk management on firm performance: a study in financial management practices. *Revista De Gestão E Secretariado*, 2023. №14(10), p. 18095–18110. <https://doi.org/10.7769/gesec.v14i10.2736>

15. Hayashi Y., Kamei K. Risk Management. In: Abe S., Ozawa M., Kawata Y. (eds) *Science of Societal Safety*. Trust, 2019. vol 2. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-2775-9_11

9. Додаткові ресурси

1. Електронний навчальний курс «Ризик-менеджмент»: <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21614>